

УДК 811.161.2'373:291.315.5

СИМВОЛІЧНІ ЗНАЧЕННЯ ЛЕКСЕМИ *КРОВ* У БІБЛІЙНОМУ ТЕКСТІ

Мацьків П. В.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Штибель Ю. П.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

*У статті простежено функціонування біблійного лінгвістичного символу лексеми **кров**, а також розглянуто його деривати в номінативних і переносних значеннях, які реалізуються в межах різних синтаксичних конструкцій.*

Ключові слова: символ, Біблія, синтаксична конструкція, деривати.

*Мацьків П. В., Штибель Ю. П. Символические значения лексемы **кровь** в библейском тексте. В статье прослежено функционирование библейского лингвистического символа лексемы **кровь**, а также рассмотрены ее дериваты с прямым и переносным значением, которые реализуются в пределах разных синтаксических конструкций.*

Ключевые слова: символ, Библия, синтаксическая конструкция, дериват.

Matskiv P., Shtybel Yu. P. Symbolic meanings of the blood lexeme in the biblical text. The necessity of studying the symbolic paradigm of the Bible in the linguocultural aspect is due primarily to the affirmation of the Ukrainian language in the realm of the sacral, and the theoretical substantiation of its ability to exaggerate the high spiritual truths. The objectivation of symbols in the biblical picture of the world makes it possible to identify their pragmatic, cognitological, archetypal and axiological parameters, highlighting at the same time the national-cultural content, and its specificity as well.

The article deals with the features of the functioning of the biblical linguistic symbol of the blood lexeme, as well as its derivatives, which are implemented within various syntactic constructions.

The Old Testament is characterized by the following symbolic meanings for the blood lexeme (of animals): a symbol of life, purification of the body (with sacrifices), a symbol of the will between God and Moses. The blood lexeme (of a human) in the context combinations under consideration implements the meaning of 'innocent death / murder', 'death / murder of the righteous / saints', 'a fair man', 'blood revenge', 'murder', 'feeling of guilt' (reproof of conscience), 'murder / kill'. In the New Testament, in the structure of syntactic constructions, the blood lexeme symbolizes the sacrificial death of Jesus Christ in the name of human reconciliation with God, in the name of its salvation and eternal life. It also acts as a symbol of bloodshed, correlating with the symbols of war (fire), devastation (smoke), water as a symbol of the baptism of Jesus Christ, the spirit as the grace of the Holy Ghost.

Key words: symbol, Bible, syntactic construction, derivative.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Українські науковці активно вивчають релігійний (богословський) стиль, застосовуючи структурно-семантичний, функціонально-структурний, семантико-когнітивний і лінгвокультурний підходи. Вагоме місце в цих наукових студіях посідає біблійний дискурс. Культурний розвиток людства не мислиться без біблійного логосу: його символів, образів, алегорій як невичерпного джерела духовного пізнання істини. Необхідність дослідження символічної парадигми Біблії в лінгвокультурологічному аспекті зумовлено передусім утвердженням української мови в царині сакрального, теоретичним обґрунтуванням її здатності вичерпно виражати високі духовні істини. Об'єктивація символів у біблійній картині світу дає змогу виявити їхні прагматичні, когнітологічні, архетипні, аксіологічні параметри з виокремленням національно-культурного змісту, його специфіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Біблійну символіку опрацьовували у своїх студіях З. Лановик, Л. Шевченко, Н. Швидка, О. Решетняк, Н. Малюга, Ю. Штибель, І. Гуцуляк, І. Дми-

трів. Зокрема, Н. Швидка дослідила архетипно-символьну опозицію «світло/темрява» у текстах Старого і Нового Заповітів; з'ясувала статус архетипного символу в біблійній картині світу, семантику біблійних архетипних дуальних опозицій «світло / темрява», категорійні кореляти зазначеної бінарми [5].

Н. Малюга розглядає біблійні назви-символи українських паремій, які втрапили безпосередні зв'язки з біблійно-філософським осмисленням понять, унаслідок чого усталені комплекси набувають народно-розмовного характеру, переміщуються оцінні характеристики, виникає побутове бачення образів; порушує проблему незбігу біблійних моральних постулатів та колективного етичного досвіду, акумульованого в пареміях [2].

Християнській символіці як одному із основних структурних елементів художнього універсуму католицьких поетів Західної України міжвоєнного періоду XX століття присвячене дисертаційне дослідження І. Дмитрів, у якому визначено основні символічні константи, характерні для цієї поезії; подано докладну характеристику особливостей функціонування символічних образів у різножанрових поетичних творах

цього періоду; з'ясовано різнопланові особливості символічних біблійних образів у поезії Західної України міжвоєнного періоду [1].

Антропоніму символіку Біблії системно вивчала О. Решетняк. Особливу увагу звернуто на умови процесу апелятивності антропонімів і похідних від них посесивних ад'ектонімів, визначено максимальний можливий склад українських символем з антропонімами як різностильових одиниць; виявлено їхню семантичну специфіку та закономірності значеннєвої актуалізації [4]. Авторка простежила символічне навантаження провідних біблійних символем як універсального засобу ретрансляції світоглядних орієнтирів українців, розглянула гносеологічні підвалини сутності символічного значення біблійних символем, окреслила конотативні значення біблійного онімного компонента [3].

Формулювання мети і завдань статті. Метою нашої статті є виявлення особливостей функціонування біблійного лінгвістичного символу лексеми *кров*, а також її дериватів, які реалізуються в межах різних синтаксичних конструкцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ядерну зону лінгвістичного символу *кров* у Біблії формує пряме значення цієї лексеми: «Життєва рідина в організмі тварини та людини, яка циркулює в замкнутій кровоносній системі організму, забезпечуючи живлення його клітин і обмін речовин у ньому». Інакше кажучи, кров – це душа живої істоти, її фізичне життя. На таке розуміння цього слова натрапляємо у Книгах Буття, Повтору (Пор.: Тільки м'яса з *душею* його, цебто з *кров'ю* його, не будете ви споживати (Бут. 9: 4)*, Тільки будь обережним, щоб не їсти *крови*, бо *кров* вона *душа*, і ти не будеш їсти душі разом з м'ясом (Повт. 12: 23). Характерне це значення й для Нового Заповіту: Коли ж Бог, що вибрав мене від утроби матері моєї і покликав благодаттю Своєю, уподобав виявити мною Сина Свого, щоб благовістив я Його між поганями, я не радився зараз із *тілом та кров'ю* (Гал. 1: 15–16).

Послідовний семантико-когнітивний і лінгвокультурний аналіз різних структурних рівнів досліджуваного символу в тексті Біблії дає змогу виявити глибинні механізми його дискурсивного функціонування, а також розробити методику моделювання такої лінгвокультурної когнітивної одиниці, як символ, в основі якої лежить аналіз сполучуваності лексеми *кров* і її дериватів за двома напрямками: структурно-синтаксичним (класифікація поєднань відповідно до структури: атрибутивні, дієслівні, предикативні, генітивні) і семантичним (сислове групування на основі об'єктивації тієї чи іншої семи). Виокремлені контекстуальні семи об'єднуються в когнітивні ознаки словесного образу-символу *кров*. Саме такий термін – *словесний образ-символ* – домінує в наших дослідженнях (обґрунтування цього терміна див. також у статті «Словесні образи-символи орнітонімів у біблійному тексті» [6]).

Контекстний аналіз Старого й Нового Заповітів дозволяє виявити такі групи синтаксичних конструкцій, до яких належить лексема *кров*:

1) Атрибутивні сполучення з головним словом вербалізатором і прикметником-означенням. Словосполучення «невинна кров», «неповинна кров», «людська кров» об'єктивують сему 'безневинна смерть/вбивство', «праведна кров» – сему 'смерть/вбивство праведників/святих'. Поєднання «чиста кров» репрезентує сему 'справедлива людина' (Збираються проти душі справедливого, і *чисту кров* винуватять (Пс. 93: 21.). Коли ж атрибут посідає постпозицію («кров чиста»), синтаксична конструкція набуває іншого семантичного наповнення – 'жертвоприношення людини': І *кров чисту* лили, кров синів своїх і дочок своїх, що їх у жертву приносили божищам ханаанським. І через кривавий переступ земля посквернилась (Пс. 105: 38). У поєднанні «власна кров» одночасно з прямим значенням вербалізатора виділяються семи 'життя людини', 'життя і смерть Ісуса Христа' (Пор.: І Цар. 21: 19); І будеш говорити до нього, кажучи: Так сказав Господь: Ти вбив, а тепер хочеш посісти? І говоритимеш до нього, кажучи: Так сказав Господь: На тому місці, де пси лизали Навотову кров, пси лизатимуть і твою *власну кров*! (1 Цар. 21: 19); То вони на *кров власну* чатують, засідають на душу свою! (Пр. 1:18); Пильнуйте себе та всієї отари, в якій Святий Дух вас поставив єпископами, щоб пасти Церкву Божу, яку *власною кров'ю* набув Він (Дії. 20: 28). Останнє значення реалізується також словосполученням «дорогоцінна кров».

2) Група предикативних поєднань. Вона виражає відношення між суб'єктом і його предикативною ознакою, експлікованою прикметником та іменником. Синтаксичні конструкції «кров на голову вашу», «кров його на голові», «кров на Саула», «кров буде серед землі», «І буде кров по всій єгипетській землі» виражають сему 'смерть/вбивство людини/людей'. Предикативне словосполучення «кров дорога буде» об'єктивує сему 'життя'. Це значення впливає з ширшого контексту: Він змилюється над убогим та бідним, і спасе душу бідних, від кривди й насилля врятує їхню душу, *їхня кров дорога буде в очах його!* (Пс. 71: 13–14). У синтаксичній конструкції «Моя ж кров то правдиво пиття» аналізована лексема символізує імпліцитно Новий Заповіт. Експліцитно це значення передається генітивними словосполученнями «кров Моя Нового Заповіту», «кров заповіту», «кров Христа».

3) Генітивні словосполучення найбільш повно окреслюють динаміку символічних значень лексеми *кров*. Так, іменникова конструкція «кров козлів та телят» символізує в одному з контекстів *очищення (тіла)*: Бо коли *кров козлів та телят* та попіл із ялівка, як покропить нечистих, освячує їх на очищення тіла (Євр. 9: 13), в іншому ж є символом *Старого Заповіту*: Коли бо Мойсей сповістив був усі заповіді за Законом усьому народові, він узяв *кров козлів та телят* із водою й червоною вовною та з ісопом, та й покропив і саму оту книгу, і людей (Євр. 9: 19). Метафорична словосполука «голос крові» реалізує значення 'відплата за гріхи'. Метафоричне значення наявне і в генітивній конструкції «наречений крові», виражаючи 'шлюбні стосунки'. Також метафоричністю характеризується вираз

*Тут і далі покликання на: Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту [переклад проф. Івана Огієнка]. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1375 с.

«поле крові» (Акелдама), позначаючи назву частини землі, купленої за 30 срібняків. Ці гроші отримав Юда за зраду Спасителя, які згодом повернув Юдейським первосвященикам, вони не вважали прийнятним зберігати їх у церковній скарбниці (оскільки це ціна крові), купили на них гончарське поле і заклали на ньому цвинтар для мандрівників (Мв 27: 6–8).

У синтаксичних конструкціях «кров цілопалення», «кров жертви» лексема *кров* об'єктивує обряд жертвоприношення, у якому крові відводилась основна роль, позаяк вона символізувала життя. Кров тварини (жертвоприношення) у Старому Заповіті є виявом божественної милості. Кров при цьому не вважається частиною жертви, а уособлює саме життя. Власне тому без пролиття крові неможливе прощення. Кров'ю тваринної жертви або кропили жертovníк, або виливали її до його підніжжя (Лев 5: 9). Грішник, який приніс священникові тварину для жертви, повинен був під час заколення тримати свою руку на голові жертви, таким чином ніби промовляючи, що померти повинен був він, але замість нього помирає тварина (Лев 1: 4).

У структурі речень розглядувана лексема виступає символом *кровопролиття*, корелюючи із символами *війни* (вогнем), *спустошення* (димом) (І дам чуда на небі вгорі, а внизу на землі ці знамена: *кров*, і *огонь*, і *ікурявудиму* (Дії. 2: 19), *Божого заступництва* (І буде та *кров* вам *знаком* на тих домах, що там ви, і побачу ту *кров*, і обмину вас. І не буде між вами згубної поразі, коли Я вбиватиму в єгипетським краї (Вих. 12: 13); *смерті на Голгофі Ісуса Христа* (І троє свідкують на землі: *дух*, і *вода*, і *кров*, і троє в одно (Іван 5: 8). В останньому прикладі спостерігаємо поєднання цього символу з іншими: *води* як символу хрещення Ісуса Христа, *духа* як благодаті Святого Духа.

4) Дієслівні поєднання. Окрему групу репрезентують словосполучення, у яких лексема *кров* є підметом, у другій згадане слово виступає об'єктом дії. Першу групу репрезентують словосполучення «звернеться їхня кров», «виллється кров», «кров його жадається», у яких актуалізуються відповідно семи 'кровна помста', 'вбивство', 'відчуття провини' (докори сумління). Значення 'кровна помста' вичленовується з такого контексту: І нехай *оберне Господь його [Йоава] кров на його голову*, що він уразив був двох мужів справедливих та ліпших від нього, і повбивав їх мечем... *І нехай звернеться їхня кров на голову Йоава* та на голову насіння його навіки... (1Цар. 2: 32–33). Як свідчить біблійний текст, закон *кровної помсти* полягав у тому, що злочинець, який убив людину, повинен був поплатитися за це власним життям (Бут 9: 6). Виконання вироку лягало на плечі найближчого родича убитого. Він не тільки мав право, але був зобов'язаний вбити злочинця. Родичам убитого заборонялося брати у вбивці викуп, щоб земля не опинилася споганеною (збещеною) кров'ю (Чис 35: 33–34). Земля прощає за пролиту кров тільки тоді, коли буде пролита кров злочинця. В основі кровної помсти і страти лежить повір'я про те, що скоєний злочин породжує беззаконня та споганює землю і що зло заволодіває злочинцем, який

може принести нещастя іншим людям. Тому кровна помста – це не покарання у вузькому сенсі слова і тим більше – не помста, а усунення небезпеки.

Значення 'докори сумління' у словосполучі «кров його жадається» пов'язане з історією взаємин Йосипа з його братами, описаною в Книзі Буття: У часи голоду брати Йосипа прибули до Єгипту за хлібом, Йосип відкрився їм і примирився з ними. Брати під впливом почуття страху Божого, про який згадав Йосип, відчувають докори сумління за провину свою перед Йосипом (Бут. 42: 18–22), адже вони продали його за 20 срібняків, сказавши батькові (Якову), що його з'їв звір (Бут 37: 26–36). І навіть після смерті Якова брати побоювалися, чи він не помститься їм за їхню колишню жорстокість (Бут. 50: 15), хоча Яків продовжував ставитися до них з братньою любов'ю.

Дієслівні словосполучення, у яких лексема *кров* виражає об'єкт дії, експлікують значення 'вбивство/вбивати': «жадати крові», «напоїти кров'ю», «пити кров», «пошукати крові», «розливати кров», «судитися кров'ю»; 'кровна помста': «відміститися за кров», «обернути кров».

У біблійному тексті зафіксовано незначну кількість спільнокореневих слів з лексемою *кров*: *кровний*, *однокровний*, *холоднокровний*, *кровожерний*, *кровозмішання*, *кровожерці*. Слово *кровний* в українській Біблії в перекладі І. Огієнка вживається лише один раз: Визволь мене *від переступу кровного*, Боже, Боже спасіння мого, мій язик нехай славить Твою справедливість! (Пс. 50:16). Виділена словосполука має значення 'статеві стосунки з кровними родичами'. У Старому Заповіті статевої стосунки з кровними родичами жорстоко карались (Пор.: А хто буде *лежати із жінкою батька свого*, він відкрив наготу свого батька, будуть конче забиті обоє вони, кров їхня на них! (Лев. 20: 11); А хто *буде лежати з невісткою своєю*, будуть конче забиті обоє вони, гидоту вчинили вони, кров їхня на них! (Лев. 20:1 2). Така ж семантика властива й лексемі *кровозмішання*: Наготи жінки й дочки її не відкриєш; дочки сина її й дочки дочки її не візьмеш, щоб відкрити її наготу, вони однокровні її, *це кровозмішання!* (Лев. 18: 17). Лексеми *кровожерний*, *кровожерці* у біблійному тексті експлікують значення 'вбивця' (Пс. 138: 19).

Для виявлення когнітивних параметрів словесного образу-символу згрупуємо виділені значення. Так, у Старому Заповіті характерними є такі символічні значення для лексеми *кров* (тварин): символ життя, очищення тіла (при жертвоприношеннях), символ заповіту між Богом та Мойсеєм. Лексема *кров* (людини) у розглянутих контекстних поєднаннях реалізує значення: 'безневинна смерть/вбивство', 'смерть/вбивство праведників/святих', 'справедлива людина', 'кровна помста', 'вбивство', 'відчуття провини' (докори сумління), 'вбивство/вбивати'. У Новому Заповіті лексема *кров* у структурі синтаксичних конструкцій символізує жертвну смерть Ісуса Христа в ім'я примирення людини з Богом, в ім'я її спасіння і вічного життя. Також виступає символом *кровопролиття*, корелюючи із символами *війни* (вогнем), *спустошення* (димом), *води* як символом хрещення Ісуса Христа, *духа* як благодаті Святого Духа.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Зіставлення символічних значень лексеми *кров* у різних контекстних оточеннях у Старому та Новому Заповітах дозволяє говорити про те, що ці значення є взаємопов'язаними і взаємозумовленими. Символіка *крові* Старого Заповіту сповна об'єктивується в Новому Заповіті. Скажімо,

символьне значення (*крові* ягняти) Старого Заповіту стало основою для якісно іншої символіки жертви Нового Заповіту (*крові* Агнця) як великої умилоствленої досконалої жертви за гріхи всього людства. Як бачимо, аксіологічна парадигма аналізованого символу знаходиться в межах архетипів, що об'єктивують дуальну опозицію верх/низ, життя/ смерть.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрів І. І. Християнська символіка у поезії католицьких письменників Західної України міжвоєнного періоду ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / І. І. Дмитрів. – Л., 2007. – 20 с.
2. Малюга Н. М. Біблійні назви-символи та колективний етичний досвід (на матеріалі українських паремій) / Н. М. Малюга // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2011. – Вип. 6. – С. 325–332.
3. Решетняк О. О. Символьне навантаження лінгвокультурологічних одиниць як універсального засобу ретрансляції світоглядних орієнтирів / О. О. Решетняк // Молодий вчений. – 2017. – № 6.1 (46.1). – С. 73–76.
4. Решетняк О. О. Функціонування символом з антропонімом Каїн у мовному дискурсі / О. О. Решетняк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов : [зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 10. – С. 218–225.
5. Швидка Н. В. Архетипно-символьна опозиція світло/темрява в біблійному дискурсі / Н. В. Швидка // Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов'янський дискурс. – 2016. – Вип. 769. – С. 71–75.
6. Штибель Ю. Словесні образи-символи орнітонімів у біблійному тексті / Юлія Штибель // Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов'янський дискурс. – 2016. – Вип. 769. – С. 124–127.